

وجه مختلف حقوق کودک در فقه و اقتضائات دنیای مدرن

عضو هیئت علمی پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی اظهار کرد: گاهی کودک موضوع فقه است مانند جایگاه کودک در مسئولیت‌های اجتماعی و کیفری یا اینکه کودکی از آغاز انعقاد نطفه است یا بعد از تولد آغاز می‌شود یا ممکن است امری بینابین باشد؟

عضو هیئت علمی پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی اظهار کرد: گاهی کودک موضوع فقه است مانند جایگاه کودک در مسئولیت‌های اجتماعی و کیفری یا اینکه کودکی از آغاز انعقاد نطفه است یا بعد از تولد آغاز می‌شود یا ممکن است امری بینابین باشد؟

غلامرضا پیوندیه گزارش یکنا، حجت‌الاسلام والمسلمین غلامرضا پیوندی، عضو هیئت علمی پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۸ آذرماه در نشست علمی «عرصه‌های نوین فقاقت با تأکید بر فقه کودک»، که از سوی مؤسسه طوبی وابسته به دفتر تبلیغات اسلامی حوزه برگزار شد، گفت: بحث اطفال و نوجوانان بسیار مهم است، زیرا آینده این قشر با برنامه ریزی ما برای آنان رقم خواهد خورد و باید انسان‌های سعادت‌مندی را تربیت کنیم.

وی با بیان اینکه در این بحث فقه و حقوق دخیل است، افزود: منظور از حقوق کودک حقوقی است که کودک از آن برخوردار است یا از او سلب می‌شود. حقوق کودک ذیل حقوق بشر بحث می‌شود. در مباحث اسلامی اصطلاح حقوق کودک یا مجموعه حقوق مدنظر برای او است یا بحث در مورد قواعد حاکم بر موضوع کودکان است. به تعبیری گاهی حقوق کودک در نظام حقوقی اسلام و ایران و هر کشور دیگری بحث می‌شود، ولی گاه ذیل حقوق بشر قرار دارد. البته گاه ذیل حقوق بشردوستانه بحث می‌شود. مصداق بارز آن حقوق کودکان غزه است که در مخاصمات مسلحانه نقض و نادیده گرفته شده است. در حالی که اسلام به رعایت حقوق زنان و کودکان و شیرخوارگان و حتی حیوانات در جنگ‌ها دستور داده است. ایران سال ۱۳۷۲ به کنوانسیون حقوق کودک با رعایت حق تحفظ پیوست، مشروط بر اینکه این قوانین خلاف موازین دینی نباشد. یکی از مباحث مهم در تأملات فقهی و حقوقی این است که آیا کشورها می‌توانند با حق تحفظ وارد پیمان‌های بین‌المللی شوند؟ لذا یکی از شاخه‌های مهم حقوق کودکان جنبه‌های بین‌المللی هستند که تعهدآورند. نیویورک به کنوانسیون حقوق کودک

استاد حقوق حوزه اظهار کرد: کنوانسیون حقوق کودک از مواردی است که تقریباً همه کشورهای جز آمریکا و یک کشور دیگر به آن پیوسته‌اند و ممکن است مواردی در آن با فقه تعارض داشته باشد. مثلاً افراد زیر ۱۸ سال کودک محسوب می‌شوند یا در مباحث تربیتی در مواردی ناسازگاری وجود دارد. همچنین، نقض حقوق کودکان در حوادث غیرمسلحانه باید براساس فقه بحث شود. در غزه حدود شش هزار کودک کشته شدند و از جنبه بین‌المللی مهم است. همچنین نحوه مواجهه ما با اسناد و مقررات و اتفاقاتی که در عالم رخ می‌دهد نباید مورد غفلت قرار گیرد. در نظام حقوقی خودمان گاهی به دنبال شناسایی حقوق دیگران و مبانی فقهی آن هستیم. گاهی کودک موضوع فقه است مانند جایگاه کودک در مسئولیت‌های اجتماعی و کیفری یا کودکی از آغاز انعقاد نطفه است یا بعد از تولد آغاز می‌شود یا ممکن است امری بینابین باشد؟ وصیت برای جنین و هبه و ارث جنین از دیگر موضوعات مرتبط کودکان است که در فقه هم به آن پرداخته شده است و همچنان جای کار دارد.

عضو هیئت علمی پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی با بیان اینکه در مورد آغاز کودکی نظریات مختلفی وجود دارد و می‌تواند جای مباحث فنی فقهی حقوقی باشد، افزود: این موضوع که انسان قبل از تولد را جنین بدانیم یا کودک و برخورداری او از یکسری حقوق مانند ارث، هبه و سقط می‌تواند از منظر فقهی و حقوقی بحث شود. پایان کودکی و بلوغ از موضوعات قابل بحث است. قرآن کریم بلوغ نکاح، حلم و اشد را مطرح کرده و همین موضوع از پیچیده‌ترین مباحث نظام حقوقی ماست. نظر مشهور فقها این است که بین بلوغ دختر و پسر فرق گذاشته‌اند و سن مسئولیت فرق دارد. سن مسئولیت کیفری و ازدواج از موضوعات چالشی است. لذا موضع فقه چیست؟ مثلاً در بسیاری از کشورها ۷ و ۹ یا ۱۰ سال را سن ممیز و غیرممیز می‌دانند یا احکامی برای کودکی که به مرحله بلوغ می‌رسد وجود دارد؟ بحث تنبیه و تربیت کودک هم جای تأمل علمی، حقوقی و فقهی دارد. درباره بلوغ در کتاب‌های مختلف فقهی از جمله عبادات و نکاح بحث شده است و گاهی اسناد بین‌المللی و منطقه‌ای به ظاهر با موازین فقهی متعارض است. البته نظام حقوقی مباحث گوناگونی را بازبینی و بررسی کرده است. خشونت در برابر کودکان، ارتکاب جرم از سوی کودکان، در معرض سوء استفاده قرار گرفتن آنان و وضعیت کودکان در فضای مجازی از موضوعات بسیار مهم است. آمار تکان‌دهنده سوء استفاده از کودکان

پیوندی تصریح کرد: تهیه فیلم و تصاویر مستهجن از کودکان و نوجوانان برای سوء استفاده جنسی و اقتصادی آمار تکان‌دهنده و نگران‌کننده‌ای دارد یا بحث کودکان کار، تأمین اجتماعی، سلامت جسمی و روانی آنان، بهداشت و تحصیل آنان که جنبه مدنی و

کیفری دارد از موضوعات قابل تأمل در فقه است. حتی والدین در فضای مجازی از کودکان سوء استفاده می کنند. ممکن است والدین فیلمی را از کودکشان ثبت و ضبط کنند تا باعث افزایش دنبال کنندگان آنان در فضای مجازی شود یا در مواردی استفاده از آنان حرام است که از موضوعات مبتلابه و مهم روز است. همچنین، هویت کودکان و اسم آنها از موضوعات قابل بحث است. یکی از مباحث مهم کودکانی هستند که خارج از نظام ازدواج یا به عرصه وجود می گذارند که به آنان کودکان طبیعی گفته می شود. سرپرستی و حضانت کودک هم مباحث مفصلی در فقه و حقوق دارد. البته برخی موضوعات باید بیشتر بررسی شود؛ مثل تزویج کودکان و صغار. برخی فقهای امامیه تزویج صغار از سوی ولی فرزند را مجاز دانسته اند، آن هم به شرط رعایت مصلحت صغار. البته آیت الله مکارم شیرازی آن را ممنوع کرده یا در قانون حمایت از خانواده درباره آن جرم انگاری شده است.

وی اضافه کرد: بحث مهم دیگر این است که وقتی فقها تصرف و اعمال ولایت ولی بر کودکان را طرح می کنند، به رعایت مصلحت می پردازند. ملاک این مصلحت و روش تشخیص مصلحت چیست و معیارها عرفی است؟ مثلاً دادگاه قصد دارد در مورد کودک مرتکب جرم اقدام کند که باید براساس مصلحت باشد. شاخص تشخیص مصلحت چیست؟ جدا کردن کودک از خانواده مجاز است؟ حق ثبت ولادت و نام، برخورداری از حفاظت، تأمین نفقه کودک، تابعیت کودک، آزادی عقیده و فکر، انتخاب مذهب، شرکت در مجامع و حریم خصوصی هم در داخل و در عرصه بین المللی جای بحث دارد. چرا باید برای کودکان حقوق اختصاصی قائل شویم، زیرا آن ها انسان هستند. باید درباره فلسفه فقه و حقوق کودک و نیز حقوق کیفری اطفال و نوجوانان بحث شود، زیرا هنوز در سن مسئولیت کیفری مباحث چالشی وجود دارد. آیا صرفاً بلوغ جنسی کافی است یا باید بلوغ رفتاری و اجتماعی هم لحاظ شود؟ نکته مهم دیگر دادرسی اطفال و نوجوانان است که دادگاه و دادرسی اختصاصی برای آنان داریم که از نظر فقهی و حقوقی جای بحث دارد.